

ЈОСИП КРИСТОВИЋ*

Филозофски факултет
Београд

УДК 2-9:94(497.11)

Прегледни рад
Примљен: 14.01.2015
Одобрен: 22.02.2015

НИШКА ПРОСЛАВА 1700 ГОДИНА ОД ДОНОШЕЊА МИЛАНСКОГ ЕДИКТА

Сажетак: У овом раду аутор описује и анализира пројекат прославе 1700 година од доношења Миланског едикта, која је реализована низом културно-уметничких догађаја током 2013. године у Нишу. Рад се у теоријском смислу базира на претпоставкама савремене урбане социологије, односно тумачења позиције и улоге града у савременом капиталистичком друштву. Најпре се описују конкретни догађаји који су чинили ову прославу, а затим се прелази на интерпретацију добијених одговора на питање о овој прослави у склопу низа интервјуа који су урађени са урбаним актерима на основу типологије Мишела Басана. Ниш је, наиме, једини од свих „царских градова” (попут Милана, Рима, Трира, Јорка) који је тако обимно и опширно организовао прославу овог јубилеја, а његови челници, као и црквени актери, су га са поносом назвали „центром хришћанства”. Основно питање је због чега се Ниш одлучио за овакав приступ прослави и да ли је заиста успео у намери да се на светској мапи градова позиционира као „центар хришћанства”?

Кључне речи: град, Ниш, Милански едикт, прослава, урбани актери

Без икакве сумње, централни догађај у Нишу 2013. године била је прослава 1700 година од доношења Миланског едикта. Овај законски акт донели су римски цареви Константин Велики и Лициније (мада се у данашње време, а нарочито на овим просторима овај едикт приписује само Константину, из разлога који ће бити наведен у даљем тексту), а њиме је проглашена верска равноправност и прекинут прогон хришћана у Римском царству. Овим едиктом, дакле, хришћанство није постало званична државна религија нити је на било који други начин било привилеговано, како се то углавном, сматра у јавном дискурсу, већ је постало равноправно са другим религијама, односно хришћанима је дозвољено јавно исповедање вере. Свакако да је на ову одлуку утицала чињеница да је цар Константин и сâм постао хришћанин, али томе је допринела и перцепција хришћана од стране римских власти као огромног популацио-

* josipkristovic@gmail.com

ног резервоара, који се за само неколико векова многоструко увећао. Све бројнија хришћанска заједница представљала је у то време озбиљну друштвену групу која је, иако лишена било какве друштвене моћи, итекако била важан фактор у тадашњем Риму. Константин Велики је, према предању, постао хришћанин након битке код Милвијског моста на реци Тибар, надамак Рима, у којој је победио свог супарника цара Максенција (то је доба комплексне поделе власти у Римском царству, већ подељеном на западни и источни део). Битка се одиграла 28. октобра 312. године, а догађај који је (опет, по предању) пресудно утицао на Константина да прихвати хришћанство назван је „Божанском интервенцијом”. Најпознатије су две верзије овог догађаја. Прва је Лактанцијева верзија, који је тврдио да је Константин ноћ уочи битке имао визију у сну у којој му је саопштено да штитове своје војске обележи знаком Божијим и тако крене у битку. Према другој, верзији Константиновог биографа Евсевија, цар се молио богу кога је поштовао и његов отац и наредног дана на небу видео светлосни крст са натписом „овим побеђуј” (*in hoc signo vinces*). Он није био сигуран у значење те визије док га у сну није посетио Христ и препоручио му да направи војни стег у облику знака виђеног на небу и искористи га у бици.

У сваком случају, ова „Божанска интервенција” представљена је као главни фактор прихватања хришћанства од стране Константина и, недуго затим, доношења Миланског едикта. Значај едикта за хришћански свет овде не би требало посебно образлагати, већ би требало прећи на анализу прославе 1700-те годишњице овог акта. Град Ниш је покушао да се овом прославом позиционира на светској мапи градова, нудећи специфични културни садржај. Главни разлог због кога су нишки, али и српски политички и црквени актери одабрали овај град за централно место прославе јесте чињеница да је цар Константин рођен на територији данашњег Града Ниша (римски *Naissus*), прецизније речено, на подручју данашњег археолошког налазишта Медиана. Поставља се, међутим, питање колико је овај податак од релевантности, имајући у виду да је Константин само рођен на подручју овог града, а да је своје највеће војне и политичке успехе остварио на другим местима. Уопштено говорећи, сва места у којима је Константин боравио названа су у савременом дискурсу „царским градовима”. Поред Ниша, реч је, наравно, о Риму и Милану у Италији, као и о Триру у Немачкој и Јорку у Великој Британији. Ипак, како ће показати истраживање, Ниш се свету представио као центар обележавања овог јубилеја.

Урбана политика управљања градом

На почетку би требало представити концептуални оквир проучавања прославе, преваходно са позиција схватања предузетничког типа управљања градом. Британски научник Дејвид Харви (David W. Harvey) је овај појам увео у свој категоријални апарат са циљем да опише тенденције промена у управљању градовима, првенствено у развијеним капиталистичким државама. Наиме, он наглашава један тренутак ког представља као моменат када је ова промена ушла у званични дискурс – ради се о конференцији осам великих градова

и седам развијених капиталистичких земаља у Орлеану 1985. године, када се показало како „градске владе морају бити много иновативније и предузимљивије” (Харви у: Вујовић, Петровић; 2005:208). Поменута промена огледала се у томе да је „менаџерски” приступ, карактеристичан за 1960-те, постепено замењен „предузетничким” приступом у 1970-им и 1980-им (исто:209). Становиште о предузетничком граду се тако надовезује на општу марксистичку мисао о урбаној политици. Наиме, „урбана политика се не треба посматрати као аутономна сфера, већ у смислу своје функционалности за акумулацију капитала” (Pikvance; 1995:267). Нагласак је стављен на иновативност у управљању градом. Градске власти морају бити што иновативније, „домишљатије” и бирати одређене локалне специфичности које би користила како би се приближили (у полупериферним и периферним земљама углавном инострани) инвеститори, од којих се очекује да уложи свој капитал у развој града, што би идеално-типски замишљено довело до повећања запослености. Сходно томе, дошло би до задовољавања интереса грађана, односно до поклапања јавног и приватних интереса. С тим у вези, треба истакнути замисао о партнерству јавног и приватног сектора у предузетничком граду, партнерству које се налази у центру „новог предузетништва”. „Деловање тог партнерства јесте предузетничко управо зато што је прорачунато у осмишљавању и извршењу, па га прате све потешкоће и опасности које пријањају уз шпекулативно” (Харви у: Вујовић, Петровић; 2005:210-211). Предузетнички тип управљања градом усмерен је првенствено на политичку економију места, а не територије, док је његов „непосредни (мада ни у ком случају једини) политички и економски циљ – инвестирање и привредни развој који шпекулише изградњом места, уместо да побољша животне услове на одређеној територији” (исто:211).

Под појмом предузетнички град мисли се на „трансформацију традиционалних насеља градског типа у модерне градове делатнике или градоведруштвене кондензаторе” (Вујовић; 2012:112). Конкретније, то значи садејство следећих чинилаца: „а) иновативну сарадњу јавног и приватног сектора; б) приватизацију, дерегулацију и децентрализацију; ц) вођење рачуна о „ванекономским” факторима (здравство, образовање, наука, култура...) и д) алтернативне структуре предузетничког управљања”. (исто:115).

Са позиција урбане социологије може се говорити о одређеним тенденцијама и стремљењима у предузетничком типу управљању градовима. Једна од веома изражених тенденција је „фестивализација” града, односно тежња да се одређени град, помоћу различитих културно-уметничких манифестација, позиционира и „брендирани” на светској мапи градова. У том смислу се говори о „узбудљивим градовима”! Конкретније, „да би остали конкурентни, градови се окрећу стратегијама заснованим на сопственим изворима – својој историји, простору, стваралаштву и талентима. Притисци глобализације и проблеми изазвани реструктурирањем привреде, као и потреба да се успоставе нови грађански идентитети, подстакли су градове да искористе „културне” вредности и ресурсе у покушају да се истакну, оживе урбано ткиво и остваре привредни, друштвени и културни напредак” (Ričards, Palmer; 2013:14). Другим речима, богатство оваквих манифестација повезано је са процесом стварања

културног идентитета места, односно оне су постале средство за унапређивање имица града (исто:38-40). Под претпоставком да је главни покретач управљања профитни интерес градови се одлучују за фестивалске и друге културне активности како би тиме допринели позитивној слици средине, брендирању и позиционирању града на светској мапи. То подразумева мењање урбаног (јавног) простора у фестивалски простор (Johansson and Kociatkiewicz; 2011). Ниш се последњих година представљао широј домаћој, али и интернационалној публици посредством већих или мањих манифестација, а међу најзначајније спадају интернационални цез фестивал „Nišville”, музички фестивал „Nisomnia”, „Филмски сусрети”, „Хорске свечаности”, „Дани бурека” и тако даље.

Поред тога, неопходно је осврнути се на одређена схватања цркве као друштвеног и урбаног актера, конкретно на подручју које је предмет анализе. Када се говори о урбаним актерима, неопходно је напоменути да то могу бити појединци или групе које располажу одређеним ресурсима. Класификација конкретних урбаних актера извршена је по моделу који је презентовао Мишел Басан (Michel Bassand). Ради се о четири групе актера: 1. политичари (изабрани и они који од њих директно зависе, високи функционери), 2. економски субјекти (индустријска предузећа и сервиси, власници грађевинског земљишта, привредне организације), 3. стручњаци за простор (архитекти, урбанисти, инжињери) и 4. грађани (становници-корисници града, диференцирани према друштвеној позицији, стилу, старости, култури итд.) (Basan; 2001, Bassand et al, 2001 у: Вујовић, Петровић; 2006:157). Сматрамо да се оваквом класификацијом могу обухватити сва три нивоа друштвене праксе: појединачни, групни и институционални, као и да је могуће открити разне врсте интересних савеза међу овим актерима, формалних и неформалних или хоризонталних и вертикалних. Неопходно је поменути да је четврта група актера (грађани као мултифункционални корисници града) у сврху истраживања промењена и редукована на званичне и незваничне представнике у разним сферама праксе цивилног друштва услед методолошког ограничења истраживања, то јест због немогућности дубинског проучавања тако великог броја људи, појединачно или групно. То значи да се четвртом групом обухватају организације и институције представника грађана. Наведено је да су урбани актери хијерархијски устројени (од политичара на врху, преко економских субјеката, до стручњака и, коначно, сâмих грађана на дну пирамиде) формирају интересне савезе; они могу бити хоризонтални (актери са једнаком друштвеном моћи) и вертикални (актери са неједнаком друштвеном моћи). Посебно место заузима Српска православна црква, која се овде налази у специфичној улози колективног урбаног актера.

Милански едикт као државни пројекат обележавања јубилеја

Прослава годишњице Миланског едикта састојала се од низа културно-уметничких манифестација и по свом карактеру је ”једнократна”, за разлику од претходно поменутих фестивала који се одржавају или је планирано да се

одржавају сваке године. За ову прилику формиран је Организациони одбор на државном нивоу, на чијем челу су се нашли председник Србије и поглавар (патријарх) Српске православне цркве, док су се у одбору нашли и градоначелник Ниша, неколико највиших државних званичника (председник, потпредседници и министри тадашње владе), амбасадори САД, Русије, Немачке, Француске, Уједињеног Краљевства, Италије, Грчке и Турске, два епископа Српске православне цркве и београдски надбискуп Римокатоличке цркве, представник Руске православне цркве и генерални директор Радио-телевизије Србије. Овако обиман и по именима „звучан” организациони одбор указује на висок ниво посвећености овој прослави од стране највиших државних структура, али и тенденцију да их исте контролишу и усмеравају начин одржавања и садржај прославе. Већ на овом нивоу се открива проблем односа моћи између актера државе и актера града, проблем који је, по мишљењу аутора, један од кључних за савремену урбану, али и социологију уопште. Пројекат ”Милански едикт 313-2013, Србија” званично је представљен као државни програм прославе јубилеја. Пројекат прославе на државном нивоу укључивао је научне, културне и уметничке манифестације у Нишу, Београду и на археолошком налазишту Виминацијум. Посебно је важно навести одлуку Владе Србије и организационог одбора да 2013. буде „година свехришћанске радости”. Овим се потврдило (макар само декларативно) да јубилеј има важну улогу у процесу креирања имица како града, тако и државе. Снажна религиозна компонента дала је процесу обележавања јубилеја посебно обележје. Главни актери у Нишу су, дакле, преузели обавезу да град постане централно место ове прославе. У том смислу, целокупна 2013. је одређена за годину прославе јубилеја!

У осталим градовима прослава јубилеја ни изблиза није била тако обимна и комплексна. Напротив, може се рећи да се, осим релативно скромног обележавања, ни на који други начин није посвећивала пажња годишњици Миланског едикта. То најпре важи за град у коме је едикт донешен. Наиме, аутор упорно претражујући интернет ради прикупљања било каквих релевантних информација није могао да пронађе ниједан културно-уметнички, нити било какав други догађај којим се у Милану обележила ова годишњица. Што се других „царских градова” тиче, ситуација је готово идентична, са изузетком Трира у Немачкој, у коме је одржана „Пан-православна прослава”, у којој су учествовали црквени (православни) актери (www.spc.rs; 15.10.2013.), и Јорка у Великој Британији, на чијем је градском универзитету 19. фебруара 2012, дакле не у години прославе, одржан концерт „Пратећи Константина Великог – од Ниша до Јорка”, а на којем су, поред британских, наступили и музичари из Србије, Француске, Немачке и САД. Овај концерт је представљао прву фазу пројекта заједничке прославе годишњице Универзитета у Нишу и Универзитета у Јорку (www.york.ac.uk). Када је реч о другим градовима, прослава је била актуелна у Сремској Митровици, где је одржана литургија СПЦ, која је организовала и литургију у Скланима, духовну академију у Теслићу, а планирана је и духовна академија у Бијељини (www.spc.rs). Поред тога, одржане су хуманитарна манифестација и литургија у Невесињу (www.rts.rs; 9.6.2013.). Сва четири места се налазе у Босни и Херцеговини, у ентитету Република Српска.

Повезаност црквених актера, на овај начин и овим поводом превазилази границе две државе, али само и искључиво на националној основи.

Нишки Универзитет се такође интензивно укључио у овај обиман пројекат. Поменута је сарадња са Универзитетом у Јорку, а у виду размене која је део прославе и вид учвршћивања веза између два града. Тако је у јуну 2013. године половина хора „24” са Универзитета у Јорку наступила у Нишу и околним местима, док су у исто време (тачније неколико дана касније) певачи са нишког Факултета уметности наступили у Јорку (www.artf.ni.ac.rs). Поред тога, Универзитет у Нишу је организовао пет јавних предавања, пет научних скупова (од тога један 2012. године у Риминију, у Италији), два округла стола, две изложбе, пројекцију два документарна филма, два концерта, литерарно и музичко такмичење, две летње школе, као и посету римским градовима у Србији и на Балкану (www.ni.ac.rs).

Било би упутно конкретније описати четири централна догађаја који представљају окосницу прославе у Нишу. Свечано обележавање започело је 17. јануара 2013. године у нишком Народном позоришту, и то читањем Миланског едикта и концертом руског хора Сретењског манастира. Осим представника града, свечаности су присуствовали највиши државни и црквени званичници, тачније најважнији актери организационог одбора, а за „домаћина” је одређен амбасадор Русије, што представља дипломатски коректан гест, имајући у виду пријатељски однос две земље и чињеницу да је у питању хор из Русије. Патријарх је на свечаности поручио да се треба угледати на Константинов духовни преображај (од паганина ка хришћанину), док је председник Србије рекао да „Србија и њени грађани и даље живе по принципима Миланског едикта и да њени грађани имају загарантовану слободу вероисповести” (www.juznevesti.com; 18.1.2013.) Остало је нејасно да ли је председник био свестан чињенице да тадашње и садашње поимање слободе вероисповести не мора бити исто, као и да општа друштвена пракса која претходи и из које произилази то поимање мора бити слична? Другим речима: однос хришћанства са другим религијама и однос друштва према религији потпуно је другачији у савременом друштву него што је то био случај у време када је едикт ступио на снагу.

Друга манифестација коју аутор препознаје као један од стожера пројекта прославе јесте музичко-сценски перформанс „Constantinus Magnus” (треба напоменути да су и прва и друга манифестација, осим у Нишу, одржане и у Београду). Ово уметничко дело своју премијеру је имало почетком јуна у нишкој Тврђави, пред око 3.000 посетилаца. Аутор овог дела је београдски музичар Александар Сања Илић. Сâмо дело је конципирано тако да приказује петнаест етапа из живота Константина Великог и трајало је 90 минута; поред аутора и његове музичке групе „Балканика”, у извођењу су учествовали и оркестар и балет београдског Народног позоришта, као и други инструментални и вокални солисти. Занимљив детаљ представља податак да се пред почетак концерта публици обратио амбасадор Турске у Србији. (www.juznevesti.com; 4.6.2013.). Само летимичним погледом на листу извођача схвата се да је у ово дело уложено доста труда, али и финансијских средстава што је изазвало оштру реак-

цију код одређеног броја интервјуисаних актера, што ће се детаљније образложити у даљем тексту.

Трећа манифестација која је имала значајан утицај на јавност је свечана света миса одржана на стадиону Чаир у Нишу, 21. септембра, под називом „Крст – знак и пут јединства”. Мису је предводио папски изасланик кардинал Анђело Скола, а њој су присуствовали председник Србије, Александар и Катарина Карађорђевић, представници делегације Нишке епархије Српске православне цркве, представници других цркава и верских заједница, Војске Србије, чланови дипломатског кора, градоначелник Ниша итд. Вече пред одржавање ове манифестације папин изасланик је у спортској хали „Чаир” одржао Прву вечеру и бдење, док су ујутру из Жупске (католичке) цркве у Нишу изнете реликвије, те је од цркве до стадиона организован „Пут крста – за слободу ослобођених” (www.novosti.rs; 21.9.2013.). Посета манифестацији на стадиону је, била неочекивано слаба. Да ли због термина, избора учесника или због саме организације догађаја, тек ова манифестација није задовољила високе критеријуме који су постављени.

И коначно, четврта и уједно завршна манифестација у Нишу била је централна прослава, која је одржана између 1. и 7. октобра 2013. године. Чиниле су је: изложба накита манастира Хиландар, затим дочек иконе Мајке Божије сићевачке, дочек честице Часног крста и Свете деснице Светог Јована Крститеља, освећење цркве у оквиру касарне и главни догађај, света архијерејска литургија у једном од главних нишких паркова (у чијем средишту се налази црква посвећена Константину Великом) са поруком Ниша свету: „и ја сам део крста”. Литургију је водио Васељенски патријарх, уз саслужење поглавара и представника помесних православних цркава, патријарха Московског, Јерусалимског и Српског, и архијереја и свештеника Српске православне цркве. Према проценама нишке полицијске управе, али и Српске православне цркве, овом догађају присуствовало је преко 15.000 људи, а пратило га је око 50 акредитованих новинарских екипа. Васељенски патријарх је указао на појаву у земљама „тзв. западне цивилизације, које су некада биле хришћанске, да сада иду убрзано путем секуларизације и дехристијанизације, па је зато управо њима потребно да поново укажемо и изложимо истину о Крсту, сили и премудрости Божјој” (www.rts.rs; 6.10.2013.).

Религијска симболика у социолошком контексту

Када се са социолошке стране анализирају ове четири манифестације, прво што је приметно је истицање религијске симболике, као и присутности и снажне улоге црквених актера (што је логично, имајући у виду о каквој прослави је реч). Међутим, снажно присуство религијске и црквене симболике и религијских и црквених елемената као да је укупан значај едикта за европска друштва свело на искључиво религијску компоненту. Она је свакако најзначајнија и најважнија, али да ли се у оквиру ових манифестација могло презентовати нешто више и другачије? Ово питање се директно доводи у везу са

концептом узбудљивог града, јер ако је прослава замишљена као шанса да Нишу донесе високо место на мапи светских градова, да ли је потенцијалним посетиоцима са стране могла бити пријемчивија, рецимо, манифестација са мање црквене садржине и са савременијим социо-културолошким приступом? Овако се може закључити да су прославу красили засићеност религијским компонентама, елементима и симболима, као и непривлачност просечном потрошачу/просечној публици, нарочито оних/оној из иностранства. Изјаве црквених званичника о „секуларизацији и дехристијанизацији у западним земљама” индиректно су указивале на „неисквареност” друштва која су се „одупрла утицајима са Запада”, који је а ргиог перципиран као лош, неморалан, итд. Колико је то било прихватљиво просечном госту (туристи) са истог тог Запада веома је дискутабилно, али је чињеница да је њихово масовно присуство обележавању јубилеја изостало!

У оквиру пројекта прославе су се издвојили и други догађаји. Реч је, пре свега, о пројекту „17 часа за 17 векова хришћанства”, којим је планирано да се на територији Града постави 17 јавних часама. На интернет страници централне градске општине Медијана издато је саопштење у коме се наводи да је овај јубилеј за вернике „подсећање на тренутак када је Господ Својом милошћу, показао сву снагу и моћ хришћанске вере... Божији дар са Неба, пре 17 векова, учиниће да ГО Медијана, ове године, постане центар хришћанског славља и захвалности” (www.medijana.rs). У тренутку писања овог рада од планираних 17 постављено је 12 часама. Први дародавац био је патријарх СПЦ. Најављено је да ће до краја лета 2014. године пројекат бити завршен и да ће свих 17 часама бити постављено (www.juznevest.com; 14.3.2014.).

Поред овог пројекта, значајна су и два споменика у Нишу, која су постављена поводом прославе годишњице Миланског едикта. Први споменик је постављен још 2012. године у непосредној близини Тврђавског моста, а део је пројекта „Цареви Карнунтума који су променили свет” (www.blic.rs; 4.6.2012.). По свом отварању, овај споменик је изазвао бројне контроверзе, не због тога што је место прилично несретно одабрано (споменик се налази изнад јавног WC-а), већ због натписа на њему. Наиме, лик цара Константина уоквирен је текстом на латинском и српском језику: „*In hoc signo vinces – Pod ovim znakom pobedices*”. Главна замерка ауторима је да нема слова „ћ” и „ш”, као и да је натпис на српском написан латиницом. Многима је остало нејасно и зашто је на споменику 312. а не 313. година, када је едикт донешен? Аутор споменика је истицао своју уметничку слободу. Други артефакт је поклон Католичке цркве, споменик „*Metamorfozis Konstantiniana*”. И он је у јавном дискурсу изазвао опречне реакције, пре свега због необичног изгледа, који се неким грађанима чинио застрашујућим. У питању је приказ птице која се сећа настанка света и која симболизује Христово распеће, док централним делом доминира Константинова глава приказана кроз различита раздобља његовог живота (www.blic.rs; 24.11.2013.).

Централна тачка истраживања делања урбаних актера у Нишу након 2000-те године представљају интервјуи са двадесет актера, по пет из сваке од четири групе, према дефиницији Мишела Басана. У оквиру тих интервјуа пос-

тављено је и питање о томе како су доживели прославу годишњице Миланског едикта и да ли интервјуисани актер има замерки на организацију саме прославе. Одговори су најпре анализирани на основу општег, генералног става испитаника о прослави, затим на основу општег дискурса и садржаја на коме се и базира, односно препознаје и класификује поменути генерални став и, коначно, на основу тога да ли је испитаник ставио акценат на неки посебни аспект појаве о којој је реч.

На основу добијених резултата по питању генералног става о прослави годишњице Миланског едикта у Нишу може се приметити да они варирају и да је заступљено свих пет варијабли (позитиван, релативно позитиван, релативно негативан, негативан и без коментара). Одсуство било каквог става („без коментара“) детектован је код само једног интервјуисаног. Доминантно позитиван став исказан је у три случаја, искључиво код актера из прве групе; остале три врсте става су не баш подједнако заступљене, јер се може приметити да има више релативно негативних и доминантно негативних ставова у односу на релативно позитивне.

Три актера из прве групе изразила су генерално позитиван став, што и не треба да чуди, јер се позиција са које ови актери наступају (политичари и политичким путем изабрани, дакле они који директно учествују у процесу доношења одлука) поклапа са важношћу која је са њихове стране дата овом догађају. Оно што је, међутим, занимљиво јесу ставови остала два актера, 1-1 и 1-4, који су изразили негативан, односно релативно негативан став. Актер 1-2 је напоменуо да је „дат максимум у односу на организационе и финансијске могућности и да је Ниш доминирао и био у центру пажње“. Актер 1-3 је изјавио да „овај спектакл превазилази све што је досад виђено на сценама Србије“, (мислећи конкретно на представу *Constantinus Magnus*) и да Ниш „добија историјску шансу да покаже оно најбоље што има и ту ће шансу сигурно искористити“. Актер 1-5 је био мишљења да је обележавање овог јубилеја „од немерљивог значаја за Ниш и да верује да је Ниш оставио добар утисак“. Такође, изјавио је и да је „координација државе и локалне власти била одлична и да смо били сведоци неколико величанствених догађаја“. Друга два актера нису била таквог утиска. Актер 1-1 „није ни осетио да се прослава организује“ и истакао да су та средства могла другачије да се искористе, уз опаску да „ово није Ватикан“ и да Српска православна црква није толико богата. Актер 1-4 пак, сматра да је организација на техничком нивоу била добра, док је на системском заказала, и то повезао са одлуком да држава буде главни актер прославе, а не град, што је сматрао грешком и подсетио да је иста оваква прослава одржана пре тачно сто година и да је тада град, а не држава био главни организатор. Његово мишљење је да би град Ниш то боље креирао од државе и да би кроз неке маркетиншке активности било већег ефекта за сâм град.

Што се тиче друге групе урбаних актера приметно је да се у њој налази једини актер који није изразио никакав став по овом питању. Ради се о актеру 2-3! Два актера су изразила негативан став (2-4 и 2-5). Први од њих је напоменуо да се прослава „неславно завршила и да је значај овог догађаја превазилазила скромни скуп на Чаиру и скромну позоришну представу“, док је други

био мишљења да „смо и пре 15 година знали када је годишњица” и да је у тај пројекат требало кренути знатно раније, као и да је организациони део централне прославе био „неозбиљан и смешан”. Да је са организацијом требало кренути раније сматра и актер 2-2. Он је такође, додао да је Ниш требало да има већу и значајнију улогу у односу на Београд (мисли се на престоницу државе и на државне актере). Једини актер из ове групе који се позитивно изразио јесте 2-1, који је у кратком одговору изразио задовољство зато што је запошљено десетак, а не 200 људи. Мишљења је да је ту било „и мало комплекса, претеривања”, али да је организација генерално урађена „веома пристојно”.

Стручњаци за простор су изражавали различите генералне ставове о догађају о којем је реч и то становиште поткрепљивали различитим аргументима. Два актера су организацију прославе оценили релативно позитивном. Актер 3-3 је напоменуо да прослава „иде неким својим током који је задовољавајући”, уз опаску да је могло да буде много боље; истакао је деловање туристичке организације Ниша, те да је прослава „важна и за Ниш и за целу земљу, да се то медијски прати и експонира свугде где је могуће”. Актер 3-4 за прославу каже да је „солидна у целини, али да има неких замерки на нивоу државе”, односно сматра да је цара Константина требало реалније приказати у историјском значењу. Остала три актера су дала следећа запажања: актер 3-1 „не може да схвати шта се ту заправо дешавало”, није сигуран да ли је то толико значајно, да је низ манифестација само „тренутан”, те да „не види да су се неки квалитетни помаци десили у смислу трајне користи за град”. Актер 3-2 је прославу оценио релативно негативном тврдећи да се није на време кренуло са припремом једне такве манифестационе године, да се „све ради *ad hoc* и да се не размишља унапред; да је доста неорганизовано и да делује неплански и несистематично”. Актер 3-5 је прославу такође, оценио релативно негативном, сматрајући да су ефекти минорни и да је било потребно осмислити је у сарадњи са европским институцијама.

Коначно, испитаници из четврте групе урбаних актера различито су оценили овај догађај, с тим да ниједан није могао да изрази потпуно позитиван став, већ су их смештали између три варијабле. Тако је актер 4-1 рекао да „или су наша очекивања била исувише велика или је у организацији прославе јубилеја било заиста великих пропуста”, али да је добра ствар што је „највећи број Нишлија ваљда схватио велики историјски значај Константина Великог”. Остали актери су или релативно негативно или потпуно негативно оценили начин одржавања прославе; коментарисали су да Нишу ништа није трајно остављено, у смислу користи за град на дужи временски период, понављало се питање зашто је највећи број уметника позиван из Београда и тврдња да је требало више ангажовати нишке уметнике, односно, како је то прокоментарисао актер 4-2, „Београд је извукао корист, али је Србија изгубила”.

Приликом давања одговора на постављено питање о начину на који је организована и изведена прослава 1700 година од доношења Миланског едикта, истраживач је запазио да су се одређена мишљења појављивала и понављала код различитих актера из све четири групе. Реч је о мишљењима која се могу препознати као својеврсно давање акцента, уобличавања генералног ста-

ва и артикулисања сâмог мишљења. Реч је о томе да се у одговорима често могло чути да се „касно кренуло” са организацијом прославе, као и да је то требало урадити „много боље” (или само „боље”). Овако изражено мишљење указује на одређени степен забринутости и сумње код интервјуисаних актера да је прослава организована и изведена на прави начин? То, међутим, не имплицира да су сви актери изразили негативан или генерално негативан генерални став. Напротив! Различити су мотиви који су били присутни код различитих актера а који су их подстакли да дају овакве констатације. Док су једни то урадили да би изразили свој негативан став, дотле су други то учинили из разлога да „ублаже” релативно позитиван став, односно да га таквим констатацијама удаље и разграниче од доминантно позитивног става, који се налази само код три политичка актера, учесника овог интервјуа.

Закључак

Када се сумирају резултати добијени анализом валидних докумената везаних за обележавање јубилеја Миланског едикта, као и резултати добијени анализом одговора на питање о прослави у оквиру интервјуа који су коришћени као средство за истраживање делања урбаних актера у Нишу након 2000. године, долазимо до закључка да је овом прославом град Ниш покушао да се квалитетније позиционира на културној мапи Европе и света, између осталог и као један од центара целокупне хришћанске заједнице. За разлику од других градова који су потенцијално могли бити укључени у ову прославу на основу свог историјског наслеђа („царски градови”), а који су мало времена и простора посветили јубилеју или уопште нису имали програм прославе, урбани актери у Нишу су свој град перципирани као центар јубилеја.

Ниш се, дакле, у овом контексту нашао, с једне стране, у процесу позиционирања свог простора и садржаја као предузетничког града, али, се са друге стране етаблирао и у процесу који се може подвести под категорију фестивалског креирања креативног, „узбудљивог” града. Ове две концепције у развоју урбаног простора не морају нужно бити супротстављене, напротив, више су у садејству. С једне стране се ради о привлачењу инвеститора/привредника, а са друге о привлачењу туриста, док је главни мотив у оба случаја био остваривање профита, што је, у складу са доминантним оријентирима капиталистичког друштва. Ипак, димензија предузетничког града у овом случају је маргинализована, што се може закључити из одговора појединих актера (на пример, директора Туристичке организације Ниша), који нису приметили видљивији комерцијални ефекат који је ова прослава имала на развој града (остваривање краткорочног или дугорочног профита). Вероватно је на такву ситуацију утицала чињеница да је религијска компонента доминирала укупним садржајем прославе, при чему је имала ограничавајући утицај ка развоју представе предузетничког, али и „узбудљивог” града. У пракси је евидентиран и нерегулисан однос надлежности између града и главног града (Ниш-Београд), као и између града и државе (Ниш-Србија). Ово имплицира испитивање односа моћи

и интересних сфера, а што је питање које се тиче теоријских разматрања у оквиру урбане социологије и социологије простора. Ова и многа друга питања могу се поставити и на њих се може покушати одговорити у неком другом тексту.

Литература:

1. Basan, Mišel (2001): *Za obnovu urbane sociologije: jedanaest teza*; Sociologija Vol.XLIII, No.4, 345-352, Beograd:ISIFF.
2. Harvi, Dejvid (2005): *Od menadžerstva ka preduzetništvu: transformacija gradske uprave u poznom kapitalizmu* u: Urbana sociologija, Vujović, S., Petrović, M. (prir.), 208-217; Beograd:Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
3. Johansson, M. and Kociatkiewicz, J. (2011): *City festivals: creativity and control in staged urban experiences*; European Urban and Regional Studies 18(4), pp. 392-405.
4. Pikvance, Christopher (1995): *Marxist Theories of Urban Politics* in: Theories of Urban Politics, Judge, D., Stoker, G., Wolman, H. (eds.); London:SAGE, pp. 253-275.
5. Ričards, G. i Palmer, R. (2013): *Uzbudljivi gradovi*, Beograd:CLIO.
6. Vujović, Sreten (2012): *Lokalni, globalni, preduzetnički i socioekološki aspekti savremenog grada*; Sociologija Vol.LIV, No.1, 105-122, Beograd:ISIFF.
7. Vujović, Sreten i Petrović, Mina: (2006) *Glavni akteri i bitne promene u postsocijalističkom urbanom razvoju Beograda* u: Društvo u previranju, Tomanović, S. (prir.), 157-178; Beograd:ISIFF.

CELEBRATION IN NIS OF 1700 YEARS OF THE EDICT OF MILAN

Summary: In this paper author is describing and analyzing the project of the celebration of 1700th anniversary of Edict of Milano, which was realized by series of cultural and artistic happenings during 2013 in Nis. The paper is in theoretical sense based on assumptions of contemporary urban sociology, more precisely on an interpretation of position and role of a city in contemporary capitalist society. First, concrete happenings which comprised this celebration are described, and then one goes to the interpretation of answers to the question about celebration within series of interviews conducted with urban actors based on the typology by Michel Bassand. Namely, Nis is the only „imperial city” (such as Milano, Rome, Trier, York) which have decided to organize the celebration of this jubilee so extensive and voluminous, while its representatives and church actors called Nis „the centre of christianity” with pride. The main question is why Nis decided to approach to the celebration in this manner and has it really succeeded in intention to present itself on world map of cities as „the centre of christianity”.

Key words: city, Nis, Edict of Milano, celebration, urban actors